

ЕРИХ МАРИЯ РЕМАРК ВРАГЪТ

Превод от немски: Стоян Христов, 2004

chitanka.info

Когато попитах моя училищен другар лейтенант Лудвиг Брейер кой е най-живият му спомен от войната, очаквах да чуя за Вердюн, Сома или Фландрия, защото той е бил и на трите фронта през най-лошите месеци. Вместо това обаче той ми разказа следното:

Може би не най-живото, но най-трайното от всичките ми впечатления започна с това, че бяхме оставени на спокойствие в едно малко френско село, далеч зад фронтовата линия. Беше ужасен период, когато артилерийският огън беше особено интензивен и ние бяхме изтеглени, защото бяхме претърпели големи загуби и трябваше отново да съберем сили.

Беше прекрасна августовска седмица, библейско лято, и то ни замайваше главите като тежкото златно вино, което веднъж бяхме намерили в един килер в Шампан. Бяхме се изчистили от въшките; някои от нас си бяха намерили чисто бельо, другите си попарваха старателно ризите на един малък огън; навсякъде цареше атмосфера на чистота — чиято магия познава само закъкралият от мръсотия войник — щастливи като в ония далечни дни на мира, когато още като дете се къпех в голямата вана, а майка ми донасяше чисти дрехи от шкафа, които миришеха на нишесте, неделя и сладки.

Ти добре знаеш, че не говоря празни приказки, като ти казвам, че в тоя късен августовски следобед през тялото ми премина такова едно силно и сладостно чувство.

Войниците имат съвсем друго отношение към природата, за разлика от останалите хора. Хилядите забрани, ограничения и принуди отпадат при трудното и страшно съществуване на ръба на смъртта; и в минутите и часовете на затишие, в дните на покой понякога изниква мисълта за живота, простият факт, че още съществуващ, че си преминал и през това, радостта, че можеш да виждаш, да дишаш и да се движиш спокойно.

Поле, огряно от вечерното слънце, сините сенки на гора, шумоленето на топола, ясните звуци на течащата вода бяха една неопикуема радост; но дълбоко вътре, като камшик, като шило, беше острата болка на съзнанието, че всичко това ще отmine само за няколко часа или дни и отново ще трябва да го заменят сухите пейзажи на смъртта. И това чувство, така особено изплетено от щастие, болка, меланхолия, тъга, копнеж и безнадеждност, беше нормалното състояние на войника в почивка.

След вечеря излязохме с няколко другари за малко извън селото. Не приказвахме много; за пръв път от седмици насам бяхме напълно доволни и се топлехме от косите слънчеви лъчи, които ни грееха в лицата. Така стигнахме до една малка сива промишлена постройка в средата на голям ограден участък, около който бяха разставени постове. Дворът беше пълен с пленници, които чакаха транспорт за Германия. Постовите ни пушнаха да влезем без проблеми и вътре можехме да се огледаме. Там имаше няколкостотин французи. Те седяха или лежаха, пушеха, говореха и дремеха. Това ми отвори очите. Дотогава имах само кратки, повърхностни впечатления — отделни и накъсани — за мъжете, които държаха вражеските окопи. Каска, може би, която е рискувала да се покаже за момент над ръба на бруствера; ръка, която е хвърляла нещо и пак се е скривала; парче сиво-син плат, фигура, скачаща във въздуха — почти абстрактни неща, които се криеха зад вражеския огън, зад гранати и бодлива тел.

Тук за пръв път виждах пленници, и то много, седящи, лежащи, пушещи — французи без оръжия.

В началото се шокирах, но после се засмях на самия себе си. Шокирало ме беше това, че те бяха хора като самите нас. Но самият факт, бог ми е свидетел, че изобщо не се бях замислял за това, беше достатъчно забележителен. Французи? Това бяха врагове, които трябва да бъдат убивани, защото искат да разрушат Германия. Но през оная августовска вечер ми се изясни това гибелно тайнство, наречено магията на оръжията. Оръжията преобразяват хората. И тези безвредни другари, заводски работници, помощен персонал, търговци, учащи, които сега седяха наоколо така тихо и отпуснато, само ако имаха оръжия, моментално биха станали отново врагове.

Първоначално те не са били врагове; чак след като са получили оръжия са станали такива.

Това ме накара да поразсъждавам, макар добре да знаех, че моята логика не е съвсем правилна. Но на мен ми се струваше, че оръжията бяха тези, които ни принуждаваха да воюваме. Имаше толкова много оръжия в света, че в крайна сметка те бяха надделели над хората и ги бяха превърнали във врагове...

И доста по-късно, във Фландрия, наблюдавах пак същото: по време на самия бой, хората не служеха практически за нищо. В своята ярост оръжията стреляха сами едни срещу други. Човек имаше

чувството, че и тогава, когато всичко помежду оръжията е вече мъртво, оръжията ще продължат сами до тоталното унищожение на света. Но тук, в двора на фабриката, виждах само хора като нас. И за пръв път осъзнах, че се бия срещу хора; хора, които също като нас бяха омагьосани от тежки думи и оръжия; хора, които имаха жени и деца, родители и професии, и които сигурно сега — ако възбудата ми беше стигнала до тях — щяха да се оглеждат също като мен и да се питат: „Братя, ама какво правим тук? Какво става?“

Няколко седмици след това пак имаше затишие. Френската линия доближи доста нашата, но позициите ни бяха добре укрепени и като се изключи това, бих казал, че нищо не се случваше. Точно в 7 всяка сутрин артилериите си разменяха няколко изстрела за поздрав; по обед имаше още по един малък салют, а вечер — обичайната благословия. Припичахме се на слънцето пред землянката и дори рискувахме докато спим през нощта да си събуем ботушите.

Един ден внезапно от другата страна на ничията земя над бруствера се появи щит с надпис: „Attention!“ Можеш да си представиш как изумено се взирахме. Най-накрая решихме, че искат само да ни предупредят, че ще има особен артилерийски огън, извън обичайната програма; и така вече бяхме в готовност при звука от първия изстрел да изчезнем в землянките.

Но всичко остана спокойно. Щитът изчезна. Няколко секунди покъсно се появи високо вдигната лопата, на металната част на която можехме да различим закрепена голяма кутия цигари. Един от нашите другари, който имаше известно понятие от езика, надраска с вакса за обувки думата „Compris“ на гърба на една чанта за карти.

Вдигнахме високо чантата.

От другата страна разлюляха насам-натам цигарената кутия. И ние разлюляхме по същия начин нашата чанта. Тогава се появи едно парче бял плат. Грабнахме ризата от коленете на Бюлер, който точно я чистеше от въшките, и я размахаме.

След известно време белия плат от другата страна се надигна и се появи една каска. Ние така усърдно махахме с ризата, че всички въшки трябва да бяха изпадали. Протегна се ръка, държаща пакет. И тогава един мъж бавно се закатери през бодливата тел; той лазеше към нас на четири крака, от време на време махаше с една носна кърпа и възбудено се смееше. Някъде по средата на ничията земя той се спря и

остави пакета си. Посочи го няколко пъти, кимна, засмя се и запълзя обратно. Това ни хвърли в необичайна възбуда. Приличаше на почти детско чувство, да вършиш нещо забранено, чувството да се подиграеш някому, и простото желание да се добереш до хубавите неща, които лежаха пред нас, беше един дъх свобода, независимост, триумф над целия механизъм на смъртта. Имах същото чувство, когато стоях сред пленниците, като че ли нещо човешко беше разбило самата представа за „врага“ и аз исках да дам моя принос към тоя триумф.

Трескаво издирихме и събрахме няколко подаръка, наистина мизерни неща, защото ние имахме далеч по-малко за подаряване, в сравнение с другарите отсреща. После пак дадохме нашите сигнали с ризата и веднага получихме отговор. Бавно се надигнах. Главата и раменете ми бяха открити. Мога да ти кажа, че това беше ужасно страшна минута, да стоя там така незащитен, открит над бруствера.

Тогава запълзях напред; и тогава мислите ми напълно се промениха, като че ли те бяха загинали по пътя. Бях запленил от тая забележителна ситуация; чувствах как в мен се надига силен изблик на всеобхватна радост; щастлив и засмян тичах пъргаво на четири крака. Така изживях един прекрасен момент на мир, отделен, личен мир, мир с целия свят.

Оставих моите неща, взех другите и запълзях обратно. В този момент мирът се срина. Отново чувствах как стотици дула се насочват в гърба ми. Обхвана ме ужасен страх и ме обля студена пот. Но стигнах до окопа невредим и там потънах, останал без дъх.

На следващия ден вече бях посвикнал с нещата; постепенно опростихме процедурата, така че не излизахме един след друг, а едновременно изпълзвахме от окопите. Пълзахме насреща си като две пуснати от каишките си кучета и си разменяхме подаръците.

Когато се видяхме за пръв път лице в лице се усмигнахме плахо един на друг. Другарят беше млад като мен, сигурно 20-годишен. По лицето му можеше да се види колко му допаднаше тая игра. „Bonjour, camerade“, каза той, но аз бях толкова смаян, че само повторих и потретих „Bonjour, bonjour“, кимнах и бързо се обърнах. Бяхме си уговорили определен час за срещите и така беше отпаднало предишното даване на знаци, защото и двете страни спазваха неписания мирен договор. Един час по-късно ние пак стреляхме едни

срещу други, както преди. Един път другият другар ми подаде ръка и се здрависахме. Това вече беше забавно.

По това време подобни неща се бяха случвали и на други места по фронта. Главното командване ги беше надушило и вече беше издадена заповед, абсолютно забраняваща подобно поведение.

Но нас това не ни плашеше.

Един ден на фронта се появи един майор и лично ни държа реч. Беше много енергичен и ни каза, че възнамерява да остане на фронта до вечерта. За нещастие той се разположи близо до мястото, откъдето излизахме за срещите, и изиска да му дадем пушка. Беше съвсем млад майор, жаден за дела.

Не знаехме какво да правим. Нямаше никаква възможност да дадем знак на другарите отсреща; освен това мислехме, че могат да ни разстрелят на място заради взаимоотношения с врага. Стрелката на минутите на часовника ми бавно напредваше. Нищо не се случваше и изглеждаше, като че ли всичко ще се размине.

Без съмнение майорът знаеше за общото побратимяване, което се разиграваше по целия фронт, но не знаеше нищо определено за това, което бяхме предприели ние; просто чиста проба лош късмет го беше довел точно сега, с точно тази задача.

Помислих си да му кажа: „След пет минути ще дойде някой отсреща. Ние няма да стреляме; той ни има доверие.“ Но не посмях да рискувам; с какво би помогнало това? Ако го направех, той сигурно нарочно би останал да чака, докато така все още имаше шанс да си тръгне. Освен това Бюлер ми прошепна, че бил пропълзлял зад бруствера, размахал пушката си по начина, по който се сигнализира за лош изстрел на стрелбищата, и отсреща му отвърнали със същото. Били разбрали, че не трябва да идват.

За щастие тогава беше мрачен ден, валеше слабо и се стъмваше. Вече беше минал четвърт час от времето на уговорката. Постепенно пак можехме да си поемем дъх. Тогава внезапно нещо привлече погледа ми; езикът ми стана на възел; исках да изкрещя, но не можех; втрещен от изненада наблюдавах ничията земя и видях как бавно се показва една ръка, а после и тялото. Бюлер се спусна към бруствера и се опита да даде предупредителен знак. Ала беше твърде късно. Майорът вече беше стрелял. С тънък писък тялото се скри обратно долу.

За момент възцари зловеща тишина. После чухме рев и започна унищожителен огън.

— Стреляйте! Идват! — кресна майорът.

Тогава и ние подновихме огъня. Презареждахме и стреляхме като обезумели, презареждахме и стреляхме, само и само да забравим този страшен миг.

Целият фронт се беше раздвижил, артилерията се намеси и така продължи през цялата нощ. На сутринта бяхме загубили 12 души, между които майорът и Бюлер.

От тогава нататък бойните действия продължиха по обичайния си ред; вече не се разнасяха цигари насам-натам; и загубите се увеличиха.

Много неща ми се случиха оттогава. Видях да умират много мъже; аз самият убих не един; станах твърд и безчувствен. Годиците минаваха. Но през цялото време не смеех да мисля за оня тънък писък в дъжда.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.